ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Η ΠΟΝΕΜΕΝΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ

Θ'.

ΕΠΕΙΤ' ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες ἀρνήσεις τῶν Παρισινῶν ἐκδοτῶν νὰ τοῦ τυπώσουν τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ ἔργου του, ὁ Μαρσὲλ Προὺστ ἀποφάσισε πειὰ νὰ τὸ ἐκδώση μ' ἔξοδά του. Τότε ὁ φίλος του Ρενὲ Μπλοὺμ σκέφτηκε νὰ κάνη μιὰ τελευταία ἀπόπειρα καὶ πῆγε τὰ χειρόγραφα τοῦ Προὺστ στὸ γνωστὸ φιλολογικὸ ἐκδότη Γκρασσέ.

Καινούργιες ἀγωνίες κι' ἀνησυχίες ἄρχισαν πάλι γιὰ τὸν Προύστ. Μὰ εὐτυχῶς, αὐτὴ τὴ φορά, ὁ Γκρασσὲ δέχτηκε κι' ἔπειτ' ἀπὸ λίγες μέρες ὁ συγγραφεὺς λάβαινε τὰ πρῶτα τυπωμένα δοκίμια... Ἄρχισε τότε τὶς διορθώσεις, διορθώσεις ἀτελείωτες καὶ ριζικές... Τὸ μισὸ τοὐλάχιστον ἀπὸ τὸ ἔργο ξαναγράφηκε μὲ τὶς διορθώσεις τέσσερες φορές... Ἦταν τεράστιο καὶ θὰ ἔπιανε τοὐλάχιστον τέσσερες τόμους. Κατόπιν ὑποδείξεων τῶν φίλων του, ὁ Προὺστ, μὲ μεγάλη του θλῖψη ἀναγκάστηκε νὰ τὸ περικόψη, νὰ τὸ συμπυκνώση καὶ νὰ τὸ περιορίση.

Τέλος, τὸ 1913, ἔπειτα ἀπὸ ἕναν ἀγῶνα ποὺ βάστηξε δυὸ χρόνια, αὐτὸ τὸ βιβλίο, στὸ ὁποῖο ὁ Προὺστ εἶχε ἀφιερώσει τόσα χρόνια τῆς ζωῆς του, παρουσιάστηκε ὑπὸ πολὺ ἄσχημες συνθῆκες, μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα δυσπιστίας. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κριτικοὺς ἐσώπασαν καὶ δὲν ἔγραψαν οὔτε λέξι. Ἕνας μάλιστα ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους κριτικοὺς τῆς ἐποχῆς, κρίνοντας ἕνα πλῆθος μυθιστορήματα τοῦ σωροῦ, ἀνάφερε παρεμπιπτόντως καὶ τὸ βιβλίο τοῦ Προύστ, ὡς «ἀσήμαντο καὶ τυχαῖο»!

Μονάχα μιὰ ἐξαίρεσις παρουσιάστηκε τότε: ὁ μεγαλείτερος Γάλλος κριτικὸς Πὼλ Σουνταί, ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσε στὸν Παρισινὸ «Χρόνο» μιὰ ὁλόκληρη ἐπιφυλλίδα γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Προύστ, χαρακτηρίζοντάς το ὡς ἐξαιρετικό, παρ' ὅλη τὴν ἔλλειψι συνθέσεως καὶ τὰ σφάλματα τοῦ ὕφους, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔβρισκε.

Ὅσο γιὰ τοὺς φίλους τοῦ Προύστ, οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς τοῦ ἀφιέρωσαν ἐνθουσιώδεις μελέτες: ὁ Ζὰκ-Ἐμὶλ Μπλὰνς στὴν «Ἡχὼ τῶν Παρισίων», ὁ Λουκιανὸς Ντωντὲ στὸ «Φιγκαρό», ὁ Μωρὶς Ροστὰν στὴν «Κομέντια», κτλ. Ὅλοι τους διασάλπιζαν τὴ μεγαλοφυΐα του, μὰ τὸ κοινὸν δυσπιστοῦσε πρὸς αὐτοὺς κι' ἔλεγε:

—Εἶνε ἡ γνώμη μερικῶν κοσμικῶν γιὰ ἕναν ἄλλο κοσμικὸ κύριο!

Ὁ ὑπερβολικὰ ἐνθουσιώδης τόνος τῶν ἄρθρων αὐτῶν — ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐποχή μας δὲν εἶνε καθόλου ὑπερβολικὸς — τὰ ἔκανε νὰ χάνουν ὅλη τους τὴ σημασία.

Ὁ Προὺστ διάβαζε στὸ κρεββάτι του ὅλες αὐτὲς τὶς κριτικὲς μ' ἐξαιρετικὴ προσοχή. Μὰ ὅταν ἔβλεπε ἐνθουσιασμοὺς κι' ἐπαίνους, ἔννοιωθε ἕνα εἶδος ντροπῆς καὶ δὲν προχωροῦσε περισσότερο.

Παρ' ὅλη ὅμως τὴ σιωπὴ τῆς ἐπίσημης κριτικῆς, οἱ φίλοι τοῦ Προὺστ θέλησαν νὰ παρουσιάσουν τότε τὸ ἔργο του στὴν Ἀκαδημία Γκονκοὺρ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὰ μέλη της θὰ τὸ πρόσεχαν καὶ θὰ τοῦ ἔδιναν τὸ ἐτήσιο φιλολογικὸ βραβεῖο του. Ὁ συγγραφεὺς υἱοθέτησε τὴν ἰδέα τους μόνο καὶ μόνο γιατὶ νόμιζε ὅτι, ἂν τὸ ἔργο του βραβευόταν, αὐτὸ θὰ γινόταν ἀφορμὴ νὰ τὸ διαβάση ὁ κόσμος. Κι' ἐπειδὴ κάποιος τοῦ εἶπε τότε ὅτι ἡ Ἀκαδημία Γκονκοὺρ δὲν ὑποστηρίζει τοὺς πλουσίους συγγραφεῖς, ὁ Προὺστ ψιθύρισε:

—Ἀλλοίμονο!... Μὰ κι' ἐγὼ εἶμαι σχεδὸν κατεστραμμένος... Δὲν λέω βέβαια πὼς ἔχασα ὅλη μου τὴν περιουσία, μὰ ἔχασα τὸ μεγαλείτερο μέρος της... Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ... Φροντίστε νὰ τὸ μάθουν αὐτὸ οἱ Γκονκούρ... Ἐπίσης ἂς μάθουν ὅτι, ἂν πάρω τὸ βραβεῖο, δὲν θ' ἀγγίξω καθόλου τὰ... χρήματά του...

Μὰ τὸ ἔργο του, παρ' ὅλες τὶς ἐλπίδες του, δὲν συζητήθηκε καθόλου ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας Γκονκούρ.

Ἔξαφνα τότε, ὁ συγγραφεὺς Ζὰκ Ριβιὲρ διάβασε τὸ ἔργο του καί, πρῶτος αὐτός, κατάλαβε ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μεγάλου ἔργου, περὶ ἀριστουργήματος. Γοητευμένος, ἄρχισε νὰ μιλάη γι' αὐτὸ στοὺς φίλους του καί, χάρις στὶς φροντίδες του ἡ «Νέα Γαλλικὴ Ἐπιθεώρησις» ζήτησε ἀπὸ τὸν Προὺστ συνεργασία, τὴν ὁποία δημοσίευσε πρωτοσέλιδη σὲ δυὸ συνεχῆ τεύχη της...

Συγχρόνως ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἐκδοτικοῦ Τμήματος τῆς «Νέας Γαλλικῆς Ἐπιθεωρήσεως», ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγων μηνῶν τοῦ εἶχε ἐπιστρέψει τὸ ἔργο του ἀδιάβαστο, τοῦ πρότεινε νὰ ἐκδώση τὴ συνέχειά του. Τὸ ἴδιο τοῦ πρότεινε καὶ ὁ ἐκδότης Φασκέλ...

Μὰ ὁ Προὺστ ἔμεινε πιστὸς στὸν Γκρασσὲ καὶ τοῦ παρέδωσε τὰ χειρόγραφα τοῦ δευτέρου ἔργου του «Στὸν ἴσκιο τῶν κοριτσιῶν μὲ τὰ λουλούδια»... Εἶχε ἀρχίσει πειὰ ἡ ἐκτύπωσί του, ὅταν ἔξαφνα κηρύχτηκε ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος...

***

Δὲν μποροῦσε πειὰ οὔτε λόγος νὰ γίνεται γιὰ τὴ συνέχισι τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου τοῦ Προύστ. Τὰ μόνα βιβλία ποὺ κυκλοφοροῦσαν κατὰ τὰ πέντε τραγικὰ χρόνια ποὺ ἐπακολούθησαν, ἦσαν τὰ πολεμικά. Ἡ ἀνθρωπίνη σκέψι καταπιεζόταν .....

Ποτὲ ἡ μόνωσίς του καὶ ἡ ἀρρώστεια του δὲν φάνηκαν στὸν Προὺστ τόσο σκληρὲς ὅσο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Μολονότι δὲν ἦταν καθόλου ἐθνικιστής, θὰ ἤθελε νὰ συμμετάσχη κι' αὐτὸς στὴ γενικὴ ἐκείνη δρᾶσι καὶ ἀναστάτωσι. Μὰ ἡ ἀρρώστεια του, ἡ ὁποία χειροτέρευε ὁλοένα, τὸν ἐμπόδιζε.

Ὅταν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἄρχισε νὰ ἐπιστρατεύη ἀνθρώπους κάθε ἡλικίας καὶ ν' ἀναθεωρῆ τὶς ἀπαλλαγές, ὁ Προύστ, ὁ ὁποῖος ἦταν «ἀπαλλαγείς», ἔτρεμε μὲ τὴν ἰδέα μήπως ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀναθεωρήσεως τὸν καλέσει σὲ ὥρα ποὺ θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ σηκωθῆ ἀπ' τὸ κρεββάτι του. Ἔβαλε λοιπὸν ὅλους τοὺς ἰσχυροὺς φίλους του νὰ κάνουν διαβήματα στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο, γιὰ νὰ τὸν καλέσουν σὲ μιὰ ὥρα ποὺ θὰ τοῦ ἦταν δυνατὸν νὰ πάη. Τέλος ἔλαβε μιὰ πρόσκλησι, στὴν ὁποία διάβασε ὅτι τὸν καλοῦσαν νὰ παρουσιαστῆ στὴν Ἐπιτροπὴ ἀπαλλαγῶν στὶς... 3 τὸ πρωΐ. Ἦταν ἡ μόνη ὥρα ποὺ βρισκόταν ὄρθιος καὶ αὐτὸ τὸν ἔκανε ν' ἀναστενάξη μ' ἀνακούφισι... Ἔτσι τὴν ὡρισμένη μέρα καὶ ὥρα διευθύνθηκε πρὸς τὸ Μέγαρο τῶν Ἀπομάχων, ὅπου συνεδρίαζε ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀναθεωρήσεων.

Μὰ μόλις ἔφτασε ἐκεῖ, τὸ βρῆκε ἔρημο, κατασκότεινο, κατάκλειστο...

Τί εἶχε συμβεῖ;... Ἁπλούστατα, στὴν πρόσκλησι ποὺ ἔλαβε ὁ Προύστ, τὸν προσκαλοῦσαν γιὰ τὶς 8 τὸ πρωΐ, μὰ τὸ 8 ἦταν κακογραμμένο καὶ φαινόταν σὰν 3!

Ὁπωσδήποτε, οἱ φίλοι του, γιὰ νὰ τὸν βγάλουν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀγωνία, φρόντισαν καὶ τοῦ ἔστειλαν ἕνα στρατιωτικὸ γιατρό, ὁ ὁποῖος, κατ' ἐξαίρεσιν, τὸν ἐξέτασε στὸ σπίτι του κι' ὁ ὁποῖος, βλέποντας τὴν κατάστασί του, δὲν δυσκολεύτηκε νὰ τὸν ἀπαλλάξη.

Ἐντωμεταξύ, ὅσο συνεχιζόταν ὁ πόλεμος, ἡ μόνωσίς του γινόταν ἀκόμα μεγαλείτερη κι' ἡ ἔξοδοί του ἀπ' τὸ σπίτι του ἀραιότερες. Κατὰ τὰ τρομερὰ αὐτὰ χρόνια, ἡ ἰδέα τοῦ πολέμου ἐδέσποζε μέσα στὸ μυαλό του. Ὅταν ἡ Ἀμιένη ἀπειλεῖτο ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἔγραφε σὲ κάποιο φίλο του:

«Ἀγαπητέ μου φίλε, δὲν σᾶς μιλάω καθόλου γιὰ τὸ μόνο πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο ὅλος ὁ κόσμος σκέπτεται, γιὰ τὸ μόνο πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο σκέπτομαι διαρκῶς ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, γιατὶ ξέρω πὼς ἡ λογοκρισία ἀπαγορεύει τέτοιες συζητήσεις...».

Στὰ ὄνειρά του, ὅπως καὶ στὸν ξύπνιο του, ἔβλεπε διαρκῶς νέους ἀνθρώπους νὰ σκοτώνωνται καὶ ἄλλους νὰ σακατεύωνται, ν' ἀρρωσταίνουν, νὰ τυφλώνωνται...

***

Ἐντωμεταξύ, τὸ πρῶτο μέρος τοῦ ἔργου του ἐξακολουθοῦσε νὰ διαβάζεται ἀπὸ τὸ πιὸ ἐκλεκτὸ κοινό.

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ:
Ἡ συνέχεια.

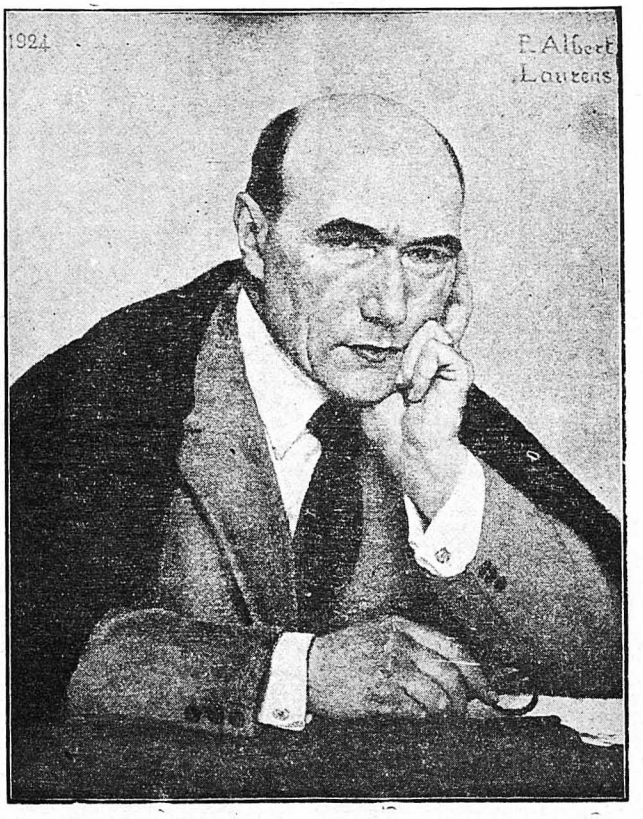

Ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Ἀντρὲ Ζίντ, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους θαυμαστὰς τοῦ Προύστ.